

ЗНАЧЕННЯ РЕГУЛЯТИВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІЛЬГОВОГО ОПОДАТКУВАННЯ У ДЕРЖАВНОМУ РЕГУЛЮВАННІ

REGULATORY POTENTIAL VALUE OF PREFERENTIAL TAXATION IN STATE REGULATION

Гомон М.В.

аспірант кафедри оподаткування,
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця

У статті досліджено регулятивний потенціал пільгового оподаткування та його значення у процесах державного регулювання. Проаналізовано загальні тенденції пільгового оподаткування в Україні. Розглянуто окремі види податкових пільг та їх значення в економіці. Обґрунтовано наявність регулятивного потенціалу податкових пільг як одного з інструментів податкового регулювання.

Ключові слова: податкові пільги, державне регулювання, податкове регулювання, інструменти регулювання, регулятивний потенціал.

В статье исследованы регулятивный потенциал льготного налогообложения и его значение в процессах государственного регулирования. Проанализированы общие тенденции льготного налогообложения в Украине. Рассмотрены отдельные виды налоговых льгот и их значение в экономике. Обосновано наличие регулятивного потенциала налоговых льгот как одного из инструментов налогового регулирования.

Ключевые слова: налоговые льготы, государственное регулирование, налоговое регулирование, инструменты регулирования, регулятивный потенциал.

The article studies the regulatory potential of preferential taxation and its importance in the processes of state regulation. Analyze the general trends of preferential taxation in Ukraine. Consider of some types of tax incentives and their importance in the economy. The existence of the regulatory potential of tax incentives as one of the instruments of tax regulation is substantiated.

Keywords: tax incentives, state regulation, tax regulation, regulatory instruments, regulatory potential.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Соціально-економічний розвиток будь-якої країни залежить від економічних, адміністративних, правових методів державної політики і від того, наскільки ефективно вони реалізуються. Особливе місце серед таких методів належить податковій політиці, яка уособлює в собі процеси податкового регулювання. Надання податкових пільг є найефективнішим методом державного регулювання. За допомогою податкових пільг здійснюються підтримка пріоритетних галузей господарювання та цілеспрямований вплив на економічну поведінку платника податків, відбувається формування збалансованої соціальної політики тощо. Питання вдосконалення пільгового оподаткування та реалізації його регулятивного потенціалу залишається актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Дослідженню ролі пільг у системі державного податкового регулювання присвячено праці таких науков-

ців, як З.С. Варналій, О.Д. Василик, Ю.Б. Іванов, А.Я. Кізим, А.І. Крисоватий, І.О. Луніна, П.В. Мельник, Л.П. Сідельнікова, А.М. Соколовська, О.М. Тимченко.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Незважаючи на те що питанню державного регулювання та пільгового оподаткування, а також ефективності податкових пільг було присвячено чимало наукових праць, тема реалізації регулятивного потенціалу податкових пільг залишається не до кінця опрацьованою. Система пільгового оподаткування України є недостатньо ефективною, а проблема втрат бюджету через надання пільг й досі викликає багато питань. Розвиток податкової системи, зокрема пільгового оподаткування, має велике значення, тому потрібно дослідити регулятивний потенціал податкових пільг у державному регулюванні.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою статті є аналіз сучасного стану пільгового оподаткування в Україні та обґрунтування наявності регулятивного потенціалу податкових пільг.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Податкові пільги є інструментом податкового регулювання, що дає змогу повною мірою реалізувати регулятивний потенціал оподаткування. Під інструментом податкового регулювання пропонується розуміти сукупність норм податкового законодавства, які забезпечують вплив держави на господарську поведінку платника податків через його економічні інтереси для досягнення певного економічного, соціального чи іншого корисного результату. Це інструменти, що мають широкий діапазон використання для впливу на розвиток економіки. На відміну від інших інструментів податкового регулювання, які вбудовані в конструкцію відповідного податку й є складниками загального порядку оподаткування, податкові пільги є винятком із загального порядку. І цим винятком можуть скористатися лише окремі групи платників, які відповідають установленним критеріям. Також податкові пільги мають свої характерні ознаки, такі як мобільність, стимулююча спрямованість, створення податкових переваг [1].

Суть регулюючої функції податків полягає в можливості держави через діяльність податкового механізму забезпечувати процес регулювання соціально-економічних відносин. За допомогою податкових ставок та податкових пільг держава намагається регулювати процес накопичення капіталу, рівень платоспроможності, темпи розширеного відтворення, захист малозабезпечених верств населення, перерозподіл доходів. Діяльність регулюючої функції переважно спрямована на економічні і соціальні процеси в суспільстві.

На основі того, що податкові пільги є інструментом регулювання та мають стимулюючий вплив, можна стверджувати про наявність регулятивного потенціалу податкових пільг.

Регулятивний потенціал пільгового оподаткування виражається у тому, наскільки повно та ефективно податкові пільги можуть виступати в ролі інструменту реалізації регулятивної функції податків і брати участь у регулюванні економічних процесів та мати на такий процес регулятивний вплив для досягнення певної мети. Регулятивний потенціал пільгового оподаткування – це можливість регулювання та міра регулюючого впливу на певний економічний процес.

Регулятивний потенціал податкових пільг становить сукупність усіх наявних (передбачених чинним законодавством) засобів та можливостей свідомої реалізації призначення податкових пільг як інструмента податкового регулювання [2].

Також регулятивний потенціал податкових пільг виражається у їхньому стимулюючому впливі. Вони можуть стимулювати виробництво найнеобхідніших видів продукції, а також упродовження досягнень науково-технічного про-

гресу, підтримувати режим енерго- і матеріалозбереження виробництва [3].

Аналіз пільгового оподаткування дасть змогу кількісно оцінити систему податкових пільг а також уявлення про загальну спрямованість пільг у межах національної економіки [7].

Правове регулювання податкових пільг здійснюється на двох рівнях. Перший – Податковий кодекс України, що закріплює принципові винятки для певних категорій платників або галузей. Другий – підзаконні акти, що здійснюють тактичні цілі стосовно конкретних платників та деталізують процедурну реалізацію приписів щодо податкових звільнень [4].

У Податковому кодексі України виділено такі шляхи надання податкових пільг:

- податкове вирахування (знижка), зменшення бази оподаткування до нарахування податку або збору;
- зменшення податкового зобов'язання після нарахування податку або збору;
- встановлення зниженої ставки податку або збору;
- звільнення від сплати податку або збору [5].

Сукупність податкових пільг, які були передбачені податковим законодавством у 2012–2016 рр., за видами податків подано в табл. 1

Таблиця 1
Кількісні показники застосування податкових пільг у 2012–2016 рр.

Рік надання	Види податків	Ознака групування пільг	
		Пільги, що призводять до втрат бюджету	Пільги, що не призводять до втрат бюджету
2012	ППП	46	37
	ПДВ	85	38
	Плата за землю	25	25
	Разом	156	100
2013	ППП	54	38
	ПДВ	65	60
	Плата за землю	32	19
	Разом	151	117
2014	ППП	38	47
	ПДВ	61	69
	Плата за землю	19	32
	Разом	138	128
2015	ППП	7	21
	ПДВ	37	89
	Плата за землю	15	6
	Разом	59	116
2016	ППП	14	12
	ПДВ	44	82
	Плата за землю	11	10
	Разом	69	104

Податкові пільги зазначені у Довідниках податкових пільг, що їх затверджує Державна фіскальна служба України щороку станом на 1 січня в розрізі видів пільг, визначених Податковим кодексом та чинними міжнародними договорами (угодами), ратифікованими Верховною Радою України, й оприлюднюються в установленому порядку [6].

У 2012 р. було 299 пільг (розрахунок наведено за видами податків, які мають найбільшу кількість податкових пільг). У 2013–2014 рр. кількість пільг була відносно стабільною. До 2014 р. кількість пільг продовжувала зростати, а в 2015 р. помітно скоротилася завдяки проведенням реформам та перегляду положень Податкового кодексу України.

Значно скоротилася кількість пільг із податку на прибуток підприємств. Це зумовлено зміною способу обчислення податку: було скасовано більшість пільг, що стосувалися бази оподаткування цього податку. У 2016 р. кількість пільг була аналогічною: найбільша кількість пільг належить до ПДВ, що зумовлено регулюванням експортно-імпортних відносин та укладенням міжнародних угод про наукове і технічне співробітництво.

Кількісні показники відсоткового співвідношення за втратами від застосування податкових пільг за період 2012–2016 рр. подано в табл. 2.

Податкові втрати бюджету – це втрати держави через надання податкових пільг, списання і скорочення податкових зобов'язань, відтермінування сплати податкових платежів тощо. Податкові втрати є наслідком неефективної реалізації податкової політики, адміністрування податків і порушення суб'єктами господарювання норм податкового законодавства [8].

Так, за вищенаведеними даними можна зробити висновок, що разом із тим, що пільги є інструментом регулювання, їх застосування також призводить і до втрат бюджету.

Дослідження структури податкових пільг щодо втрат бюджету показує, що до 2012 р. кількість пільг, які призводять до втрат бюджету, була на рівні 61%. Із 2014 р. кількість пільг, що призводять до втрат бюджету, починає скорочуватися на користь пільг, які не призводять до втрат бюджету, та в 2016 р. їх співвідношення становить 40% і 60%.

Незважаючи на такі позитивні зміни, втрати бюджету від надання податкових пільг залишаються проблемним аспектом у пільговому законодавстві.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Таким чином, автором статті обґрунтовано значення реалізації регулятивного потенціалу пільгового оподаткування в державному регулюванні. Виходячи з вищесказаного, можна стверджувати про наявний регулятивний потенціал податкових пільг, який полягає в реалізації всіх наявних можливостей податкових пільг під час досягнення завдань регулювання. Поняття «регулятивний потенціал» пов'язане із системою податкового регулювання, оскільки за своєю сутністю це поняття означає використання наявних можливостей регулюючого впливу для досягнення певних цілей, що відповідає завданням податкового регулювання. Можливість реалізації регулятивного процесу в податковому регулюванні проявляється в результаті виконання найважливіших макроекономічних завдань: стимулювання збільшення масштабів діяльності суб'єктів господарювання, стимулювання раціонального використання ресурсів, створення зацікавленості в розвитку підприємницької ініціативи тощо.

Для того щоб проаналізувати регулятивний потенціал податкових пільг, потрібно дослідити структуру діючої системи пільг, а також оцінити втрати бюджету від надання пільг. Так, пільги, які надаються державою, діляться на такі, що призводять до втрат бюджету та інші пільги. Протягом останніх п'яти років загальна кількість наданих пільг скоротилася, у тому числі скоротилася кількість пільг, що призводять до втрат бюджету, що є позитивним результатом реформуючої роботи законодавства. Найбільша кількість пільг припадає на такі податки, як податок на прибуток підприємств, податок на додану вартість і плата за землю, тобто пільги саме із цих видів податків мають найбільший регулятивний потенціал. Разом із наданням пільг виникають втрати бюджету, тому для ефективної реалізації регулятивного оподаткування в державному регулюванні доцільно переглянути і доробити систему пільгового оподаткування.

Таблиця 2

Відсоткове співвідношення податкових пільг за ознакою втрат бюджету від їх застосування за 2012–2016 рр.

Показники	Рік надання пільги				
	2012	2013	2014	2015	2016
Кількість пільг	256	268	266	172	173
Пільги, що призводять до втрат бюджету, %	61	56	52	33	40
Пільги, що не призводять до втрат бюджету	39	44	48	66	60

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Податкова політика: теорія, методологія, інструментарій : [навч. посіб.] / За ред. д-ра екон. наук, проф. Ю.Б. Іванова, д-ра екон. наук, проф. І.А. Майбурова. – Х. : ІНЖЕК, 2010. – 492 с.
2. Іванов Ю.Б. Регулятивний потенціал податкової системи України : [монографія] / За заг. ред. докт. екон. наук, професора Ю.Б. Іванова. – Харків : ХНЕУ, 2009. – 400 с.
3. Тимченко О.М. Податковий менеджмент : [навч.-метод. посіб.] / О.М. Тимченко. – К., 2014. – 319 с.
4. Сідельнікова Л.П., Костіна Н.М. Податкова система : [навч. посіб.] / Л.П. Сідельнікова, Н.М. Костіна ; 2-е вид., перероб. і доп. – К. : Ліра-К, 2013. – 604 с.
5. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
6. Довідники пільг №60-81 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sfs.gov.ua/dovidniki--reestri--perelik/dovidniki-/54005.html>.
7. Соколовська А.М. Проблеми моніторингу ефективності надання податкових пільг в Україні / А.М. Соколовська // Фінанси України. – 2011. – № 3. – С. 42–53.